

EMLÉKEZÉS

Búcsú Kálmán Bélától

Bár mindannyian tudtunk egyre romló egészségi állapotáról, mégis megdöbbenett bennünket a hír, hogy 1997. augusztus 22-én, életének 85. évében elhunyt Kálmán Béla egyetemi tanár, akadémikus, a magyar nyelvtudomány kiemelkedő alakja. Életútjának méltatását elvégzik nálam hivatottabbak, rövid írásommal a névtanósok nevében veszek búcsút a hazánk határain túl is ismert és elismert szakembertől, a fiatalabb nyelvészek, névtanósok mentorától, a sikereinek csúcsán is emberként, segítő kollégaként viselkedő tudóstól és pedagógustól.

Kálmán Béla a nyelvatlaszszemzedék azon jeles egyéniségei közé tartozott, akiknek a magyar dialektológia máig legnagyobb vállalkozásának, a Magyar Nyelvjárások Atlaszának a létrejöttét köszönhetjük. Példamutatóan vette ki részét a több évtizedes előkészítő és helyszíni gyűjtőmunkából, emellett a finnugor nyelvtudománynak is az egyik nagy egyéniségévé tudott válni. De a névtudomány művelése is szűkebb szakterületei közé tartozott, ha vele kapcsolatban mindig megcsodált sokoldalúságát, enciklopédikus tudását ismerve egyáltalán lehet "szűkebb szakterület"-ről beszélni. A hazánk egészére kiterjedő helynévgyűjtő munkába más elfoglaltságai miatt ugyan nem kapcsolódott be, de tanácsaival, tudományos tekintélyével támogatta ezt a nagy vállalkozást. Az egyik kezdeményezője és szakmai irányítója volt a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem és a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola nyelvészeti tanszékei által elindított gyűjtőmunkának, amely a régió (elsősorban Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) helynévkincsének megmentésére irányult. Örült az eredményeknek, lehangolta és szelíd korholó szavakra indította (egyéniességétől a hangosság igen távol állt) az e téren tapasztalt közömbösség. Néhány "nagy nevű" tudóstársával ellentétben nem nézte le a terepmunkát, mert nyelvatlaszgyűjtő gyakorlatából tudta, hogy értékmentő, leletmentő munkát végez az, aki erre a gyakran embert próbáló nehéz feladatra vállalkozik. Örömmel vállalta névtani (vagy egyéb) témájú szakdolgozatok, doktori, kandidátusi és nagydoktori értekezések szakmai irányítását, bírálatát. Tőle tudom, több mint ötvenszer volt különböző

tudományos értekezések opponense vagy megjelent művek lektora. Gazdag ismeretanyagra, széles körű látásmódra épülő bírálatai sohasem az egyénre, mindig a teljesítményre irányultak. De nemcsak a tudományos koncepcióra, a mű tartalmi oldalára figyelt, nem került el figyelmét a legapróbb részlet, egy-egy kifejejtett írásjel vagy helytelenül használt szó, kifejezés sem. Folyóiratunk is sokat köszönhet neki, hiszen annak idején örömmel támogatta a Névtani Értesítő megjelenését, melynek élete végéig kritikus szemű olvasója és egyik állandó munkatársa volt. A folyóirat sok cikke alatt olvashatjuk az ő nevét.

Alapos elméleti felkészültségének bizonyítéka, hogy ő írta meg a magyar névtudomány máig legismertebb és legnépszerűbb összefoglaló munkáját, A nevek világát, mely 1969. évi megjelenése óta immár a negyedik kiadást érte meg. Könyvét angolra is lefordították (The world of names. Budapest 1978), így a nemzetközi tudományosság vérkeringésébe is bekerült. Legyen szabad ezzel kapcsolatos személyes élményemet megosztani a Névtani Értesítő olvasóival. 1992 őszén DAAD ösztöndíjasként Heidelbergben tartózkodtam, ahol többször felkerestem a Német szeminárium könyvtárát. Kissé meglepődve tapasztaltam, hogy az igen gazdag könyvtárban alig található magyar vonatkozású, magyar eredetű szakirodalom, az a néhány kötet is a szlavisztikához van besorolva. De örömmel fedeztem fel közöttük Kálmán Béla könyvének, A nevek világának angol nyelvű változatát. Örömöm még csak fokozódott, amikor kollégám és szakmai irányítóm, Wilfried Seibicke (maga is ismert névtanos) az egyik szemináriumi óráján felhasználandó szakirodalomként Kálmán Béla művét is megjelölte.

De a névtan népszerűsítésének más területein is otthonos volt. A magyar nyelv hete országos és helyi rendezvényein szívesen adott elő névtani jellegű témákat munkásklubokban és iskolákban egyaránt. Újságcikkeinek tucatjai bizonyítják, hogy magas szinten művelte a tudománynépszerűsítésnek ezt a műfaját is. Írásai közül nem egy foglalkozott a névtan valamelyik kérdésével, névfejtéssel vagy éppen a hagyományos, népi eredetű utcanevék megmentésének lehetőségével.

De hadd szóljak néhány szót a tanárról, a pedagógusról is! Munkahelyén, a KLTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszékén, melynek évtizedekig volt megbecsült vezetője, igazi alkotó légkört teremtett. Szívesen adott tanácsot a hozzá fordulóknak, s mi, akik a közelében dolgozhattunk, éltünk is a lehetőséggel. De nemcsak ilyen emlékeket őrzök róla. Felidézhetném a vele töltött kötetlenebb órákat, a hajdani intézeti estek, szakestek hangulatát vagy éppen a tanulmányi kirándulásokét, melyeken istenadta anekdotázó képességével úgy tudott a középpontba kerülni, hogy az sem haragudott meg rá, akinek társaságát őmiatta otthagytuk. De visszaemlékszem a hagyományos Béla-napi intézeti összejövetelekre is, amikor azokat a finom süteményeket

fogyaszthattuk, melyeket életének hű társa, mindannyiunk Gabi nénije tált fel a frissítőkhöz.

Mint tanárt, pedagógust talán az jellemzi a leghívebben, amit egyik kedves (névtanos) tanítványa mondott róla, amikor megtudta, hogy egy kis írással akarok az elhunyt emléke előtt tisztelni: Ne feledd el megemlíteni azt sem, hogy úgy tudott félresiklott fiatal életeteket egy-egy dicsérő vagy éppen szelíden feddő szóval visszaterelni a helyes útra, ahogyan rajta kívül senki sem. S ez hadd legyen a végszava ennek az írásnak, amellyel a magyar névtanosok nevében (is) búcsúzom Kálmán Béla professzor úrtól.

KÁLNÁSI ÁRPÁD

Mikesy Sándor (1917 - 1975) munkásságának bibliográfiája¹

1937

1. Kegyelemvár. MNy. 33: 351.

1939

2. A szabolcsvármegyei Kék dűlőnevei. MNy. 35: 269–270.
3. Szabolcsvármegyei határnevek (Tiszarád, Vasmegyer). MNy. 35: 329–330.
4. Tóció. MNy. 35: 337.

1940

5. Szabolcs vármegye középkori víznevei. MNyTK 53. Budapest, 1940.
6. Pergalom. MNy. 36: 255–256.
7. Ástom rét. MNy. 36: 256.
8. Gyulaházi záloglevél. MNy. 36: 271.
9. Gabonafő. MNy. 36: 324–325.

¹ A 80 éve született Mikesy Sándorra tudományos munkássága bibliográfiájának közreadásával emlékezik folyóiratunk.